

Omboronganisiro Onenenene yOmananeno wOviungura vyOkuti nOzondendera novyOtjiwana

Otjiungura tjOmananeno wOkuti nOzondendera nOngaro yovandu tji ungurisiwa koporoyeka ondjandjandunge ndji tjiukwa kutja *“Omuano omuwanekwa wOmananeno omapyuke wotjitiandi pokati kovandu novipuka nozongatukiro zozoveta mokuti na movirongo tjiva ovinaumba mOnamibia”* (UNDP ID: PIMS 6303; GEF ID: 10200) ndji pewa otjimariva i yOndjiviro yOzondendera mOuye (Global Environment facility). Otjiungura hi orupa rwOtjiungura tjOvinamuinyo mokuti na mozondendera mOuye, tji tji nanwa i yOmbaanga yOuye (World Bank). Otjiungura tjOmananeno wOzondendera nOngaro yovandu tja memwa i yOtjiungura tjOmekurisiro tjOmihoko Omikutasane, pamwe nomaunguriro wakumwe omapame ku nOmukaendise vyOtjiungura hi ngu ri Oministiri yOkuti, Ozondendera nOvaryange.

Otjiungura tjOmananeno wOkuti nOzondender nOngaro yovandu tja zikamisirwa komuano wokukondonona ongaro yovandu mozondendera (UNDP's SESP) mbwa manuka otjomatyero woporoyeka, nomahungiriro wakumwe nga tjitwa mena rOmakeandisiro wOmekurisiro wOmihoko Omikutasane nu momarongerisiro ku nouṅepo novanarupa avehe mohoromende, moviwaṅa na moviṅa vyovature.

Otjiungura tjOmananeno wOkuti nOzondendera nOngaro yovandu tja memenwa komahaṅeno womatokero. Otjo tji kahurura omiano mbi mavi ungurisiwa pomautiro poo pozondondo zomautiro, pu mape kaendisiwa otjiungura tjomasisiro nomatarero wambi mavi yenene okuyapo poo okutjitwa nokupaha nokuzikamisa omiano vyokutya mbi ri momirari vyomuano wOmihoko Omikutasane wokukondonona ongaro yovandu mozondendera. Mu vyo mamu sokukara omiano nondyero yokutjevera nokupenga, nu tji pe hi na omapengero, okuhenua, okutiṅiparisa poo okuwisa kehi omatokero ngu maye yenene okuyapo. Otjiungura tjOmananeno wOkuti nOzondendera nOngaro yovandu tji kahurura omiano omisemba mbi mavi yenene okuhenua omatokero pokati kovandu nozondendera nokutja omayenenisiro nga maye ungurisiwa vi okutara, okukondonona, okuyakura, okupuparisa nokuhepura omatokero wongaro pokati kovandu nozondendera nge notjiṅa novitjitwa vyoporoyeka ndji.

Otjiungura tjOmananeno wOkuti nOzondendera nOngaro yovandu tji paha omikambo mbi mavi sokukaendisiwa pomautiro kutja ozondyero ṅḁa zikamisiwa ze yete ondoneno nomaandero komatokero wondondo yokombanda na inga owondondo yopokati. Momikambo mbi mu na omakondononeno womatarero woviyepo mbi mavi yetisiwa i yOngaro pokati kOvandu nOzondendera, Ondyero yOmananeno wOngaro pokati kOvandu nOzondendera, Ondyero yOmakareropo wOvanarupa nOndyero yOviwaṅa Ovikwatera, nOmiano Omisemba vyOkuhenua Ozombameno.

Otjiungura tjOmananeno wOkuti nOzondendera nOngaro yovandu wina tji kahurura omerizirira womaungurisiro watjo. Mu tjo wina mu na omahaṅeno wotjimariva, omatarerero nomahavehero wondyero nomazeva omayandjamuhunga komiano vyomaunguriro mbi mavi sokuungurisiwa okuyandja omuhunga komekurisiro womahavehero ngu maye heperwa po nozondyero zomananeno (katara mOvihohwa).

Omuano wOmihoko Omikutasane wOkukondonona ongaro yovandu mozondendera ya muna omatokero 10 wongaro yovandu mozondendera nge notjiṅa noporoyeka ndji: umwe womatokero nga u ri kehi, hambombari ye ri pokati nu yetatu ye ri kombanda. Okutja otja komahaṅeno womatokero pa munika kutja omatokero ye ri *“kombanda”*.

Owokombanda owo nga:

- Ovandu ovakwera, mu mu na ovimbumba ovihangauke, mape ya ave ha kara norupa movitjitwa vyoporoyeka ndji, okuipa oruvara, poo okumunamo ombwiro.
- Ovatjevere vomanyoneno wovipuka mape ya ave yeta omatokero wondjeverero koviwaṅa ovikwera potuveze ho, tji ve ha hongerwe nawa okunana nokukaendisa ovitjitwa momuano omusemba.
- Ovatjevere vomanyoneno wovipuka mape ya ave hungamwa i yomatokero wondjeverero tji va hakaene ku novanyone vovipuka.

Omatokero wopokati nga munika owo nga:

- Ozohoromende zotukondwa novira vyoviwaṅa mape ya avi ha kara nondjiviro yokukaendisa ovitjitwa vyoporoyeka ndji nawa nondoneno.
- Ovitjitwa mbi ha kaendisirwe nawa mena rokuhina ndjiviro poo rondjiviro onḍiti mape ya avi nyono okuti nozondendera nu avi rundurura ouwa wokuti kovipuka nounamuinyo mbya hangauka.
- Ovitjitwa vyoporoyeka nomiano vyomaunguriro mape ya amu ha kara oumune wovakazendu novanatje ovakazona nu mape ya ape ha kara onḍekasaneno momakarero worupa na mokumuna ozombwiro.
- Omanenepariro nomapahero womiano omipe vyokutjurura otjitandi pokati kovandu novipuka nomanyoneno wovipuka maye yenene okurundurura omahitiro poo omaryangero motuveze tu tu tjeverwa, okuzikamisa ozondaurura nozomburo, mbi mavi yenene okutwara komarundurukiro mongorongova poo omarundurukiro kousemba wouini.
- Mbi mavi piti momakaendisiro woporoyeka ndji mavi yeta orueme rwohangauti komarundurukiro wevaverwa, mu mu na omahenukiro momarokero wombura.

Motjiungura tjetjangwa ndi (tji ri meraka ndi orOtjiingirisa porwe uriri) wina muna otjihorera tjo SESP tji matji seturura/handjaura omamuino kaani ngo nga tjama nokuti ozondendera nongondoroka na wina mokati kotjiwana.(Katare kotjihohwa 4 metjangwa etenga ku indi. Omaumba omahungame nga ya pwira otupa twetjangwa hwi 1,2 no3 porwe.